

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.162

Роман СИВАК

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ З ПОЗИЦІЙ НАУКОВИХ РОЗВІДОК

Досліджено стан системи цінностей суспільства на сучасному етапі становлення глобального світового устрою. Виявлено ознаки розбалансованості цієї системи через прогрес егоїстично-екологічної поведінки суспільства, спрямованої на нарощування споживання невідновних ресурсів в умовах відсутності глобальних інститутів економічного стримування глобальних суб'єктів світової економіки – основних країн-постачальників енергетичних, земельних та водних ресурсів, а також транснаціональних компаній – трансформаторів цих ресурсів. Наростання тенденцій глобального споживання життєво необхідних ресурсів може призвести до силового варіанта їхнього перерозподілу, тобто виникають загрози гуманітарної та військової безпеки. Однією із основних причин описаних негативних наслідків людської діяльності визначено синдром споживчого невігластва, спричинений домінуванням ціннісної конструкції: збагачення через мотивування споживання для споживання. Обґрунтовано необхідність трансформації концепції сталого розвитку, яка передбачає одночасну сталість поступу соціуму, економіки та екології: відсталість ціннісної трансформації соціуму потребує випереджуючого його розвитку, домінування над економічним, а питання екології потребують реалізації гіпершвидких реанімаційних та упереджуваних підходів, заснованих на нових ціннісних орієнтирах такого розвитку. Визначено, що сучасний стан світового господарства, зокрема його ресурсна складова, потребує негайних кардинальних заходів, спрямованих на збалансування векторів його розвитку. Таке збалансування неможливе без вироблення нових інструментів на основі принципово нових концепцій. Глобальна економіка, яка має практично єдиний цільовий орієнтир прибутковості, за останні десятиріччя спотворила систему цінностей суспільства, знівелювавши соціальні, гуманітарні та екологічні цінності. Обґрунтовано необхідність трансформації споживацьких економічних цінностей у господарські, які мають обслуговувати цілі соціального та екологічного рівнів. Висунуто гіпотезу про те, що зменшення значимості економічних цілей сприятиме виробленню інструментів господарського урядування, здатних пов'язати і збалансувати економічні, соціальні та екологічні вектори сталого розвитку світового господарства.

Ключові слова: система цінностей суспільства, глобалізація, сталий розвиток, світове господарство.

Jel: A 130, Q 010, F 640.

© Роман Сивак, 2015.

Постановка проблеми. Сьогодні світове господарство нагадує слабо керований хаос різноманітних економічних гонитв за надприбутками, учасники яких найчастіше досягають успіху через культивування невмотивованого глобального попиту. Його задоволення призводить до відповідного невиправданого виснаження усіх видів ресурсів планети. Складається враження, що декілька останніх поколінь (особливо у розвинутих країнах) втратили інстинкт самозбереження чи принаймні не здатні його відчувати у нових глобальних реаліях.

Упродовж останніх сторіч спостерігається прогресуюча ресурсно-споживча патологія системи цінностей, основним симптомом якої є невпинне нарощування синдрому хронічного незадоволення матеріальних потреб за такого ж хронічного їх зростання. Більше автомобілів, більше будинків, більше одягу, більше їжі та їхнього розмаїття – головні цілі переважаючої частини людства. Досягнення таких цілей призводить, зокрема й через заплутування транснаціональними компаніями глобальних ланцюгів поставок, до гіпервиснаження ресурсів планети, що актуалізує необхідність дослідження цих процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізація глобальних кризових тенденцій розвитку світового господарства та пошук шляхів їхнього відвертання здійснено в останніх дослідженнях низки вітчизняних та іноземних вчених. Зокрема, Е. Ласло окреслив дуалізм глобального розвитку, визначив можливі його сценарії та напрями спрямування, А. Гальчинський обґрунтував методологічні основи нової парадигми теорії економічного розвитку, О. Білорус обґрунтував необхідність створення механізмів глобального управління у новій глобальній цивілізації, І. Шкодінна виявила тенденції самоорганізації світової економічної системи, Г. Колодко обґрунтував необхідність впровадження концепції нового прагматизму або економіки помірності як нового стратегічного підходу до майбутнього.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є визначення пріоритетів трансформації системи цінностей у контексті необхідності забезпечення збалансованого сталого розвитку світового господарства на основі дослідження ціннісних реалій суспільства.

Виклад основного матеріалу. Динамічні процеси глобальної економічної інтеграції, спрямованої на різке зростання виробництва та споживання матеріальних ресурсів, що значно виснажують невідновні природні ресурси, породжують низку соціальних та екологічних кризових станів, що можуть призвести до незворотних наслідків у сфері ресурсно-екологічного балансу планети.

Сучасний стан глобалізації містить внутрішній конфлікт розвитку та механізм саморуйнування, сутністю якого є доведення до крайньої межі системи монопольної експлуатації світу через механізм штучного попиту, роздування потреб і надспоживання матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів у вкрай обмеженому колі країн-гегемонів, зазначає О. Білорус [1].

Тенденція глобального саморуйнування зумовлена насамперед відсутністю глобальних інститутів економічного стримування глобальних суб'єктів світової економіки, зокрема – основних країн-постачальників енергетичних, земельних та водних ресурсів, а також транснаціональних компаній як основних трансформаторів цих ресурсів. Саморуйнування у глобальному масштабі призводить до наростання дефіциту невідновних ресурсів та породжує низку глобальних загроз розвитку світового господарства. Упередження таких загроз ускладнюється відсутністю дієвих інститутів регулювання глобальної економіки та невідповідністю існуючої системи суспільних цінностей новому глобальному устрою.

На наявність цих загроз та причини їх виникнення звертає увагу В. Сіденко. Процес глобалізації економіки, який упродовж трьох десятиріч був однією з визначальних тенденцій світового розвитку та призвів до безпрецедентної взаємозалежності національних економік і циклів їх економічного зростання, об'єктивно наштовхується на вагомі перешкоди, пов'язані зі значним дисбалансом між потужною роллю транснаціональних структур і нездатністю реально забезпечити ефективну глобальну координацію економічного розвитку. Це породжує наростаючі загрози економічній безпеці, які здатні нейтралізувати переваги, пов'язані з вільним рухом факторів виробництва, глобальною концентрацією та іншими перевагами глобалізації [2].

Однак економічна безпека не є єдиною сферою негативного глобалізаційного впливу; значно більші загрози існують для екологічної безпеки та усталеного на сьогодні геополітичного світового порядку. Споживання життєво необхідних ресурсів, зокрема земельних та водних, за незмінності тенденцій глобального споживання може призвести до силового варіанта їхнього перерозподілу, тобто виникають загрози гуманітарної та військової безпеки.

Світ стоїть на порозі нових великих потрясінь, і обов'язок кожного мешканця Землі полягає у тому, щоб зберегти на ній мир та життя. Без сумніву, вирішити цю глобальну проблему в рамках нинішньої парадигми розвитку неможливо. Тому завданням № 1, як зазначає П. Єценко, є пошук виходу із тупика, у який завів людство глобальний неоліберальний капіталізм, що зробив "прагнення наживи" своїм вищим пріоритетом [3].

На необхідність зміни егоїстично-економічної поведінки суспільства вказує Е. Ласло, який підсумовуючи її негативні наслідки, все ж з обережним оптимізмом припускає можливість зміни загрозливого напрямку глобального розвитку. Наприкінці другого тисячоліття ми опинилися у ситуації, яка загрожує глобальною катастрофою. Надто багато людей висувають численні вимоги, звертаючи надто мало уваги на наслідки. Водночас наслідки, про які йде мова, є такими, якими не можна нехтувати. До них належать перенаселення, бідність, милітаризованість, зміна клімату, нестача продуктів харчування та енергії, забруднення повітря, води і ґрунту промисловістю й містами, руйнування озонового шару, парниковий ефект, зниження біологічного розмаїття на оброблювальних та цілих землях, зменшення вмісту кисню в атмосфері унаслідок вирубування лісів і отруєння планктону у світовому океані, загроза великих катастроф у результаті аварій на атомних електростанціях і нагромадження ядерних відходів, загроза виникнення дрібномасштабних, проте швидко поширюваних лих, викликаних нагромадженням у ґрунті, воді та повітрі різноманітних токсинів і токсичних добавок у харчових продуктах і напоях. Якщо сьогодні такі процеси будуть тривати, виникне реальна загроза для життя на нашій планеті. Однак вона не має фатального, непоборного характеру. Процеси, які загрожують життю на Землі, виникають у результаті людських намірів, виражених у непродуманих і неузгоджених діях і неадекватній поведінці. Інші, більш далекоглядні дії могли б привести до інших результатів. Для кожного загрозливого для життя, процесу існує здатна зберегти життя альтернатива, зазначає Е. Ласло [4].

Однією із основних причин описаних негативних наслідків людської діяльності є синдром споживчого невігластва, спричинений домінуванням ціннісної конструкції: збагачення через мотивування споживання для споживання.

Як зазначає С. Циганов, раціоналізм та індивідуалізм в економіці, в основі яких фактично лежить "модель економічної людини" А. Сміта, набули надзвичайного розмаху, а їх дещо спотвореними наслідками стали масове надспоживання, всебічна

комерціалізація, домінування меркантильних інтересів виробників над духовними ідеалами та екологічною безпекою [5].

На хибність та руйнівний характер такої конструкції вказує й Г. Колодко, доводячи, що така ціннісна поведінка не тільки посилює кризові стани, але й не дає очікуваного результату у плані задоволення особистих очікувань індивідуумів. Важливою проблемою є нестримне зростання споживчих запитів. Глибока криза дещо послабила їх і трохи перемістила в часі. Цей феномен – результат існування певної системи цінностей. Відтоді, як декілька століть тому людство вирвалося з лабет простого відтворення (коли розмір і умови виробництва і споживання відтворювалися від періоду до періоду без змін) та перейшло до кількісного зростання, потреби залишаються незадоволеними. Незважаючи на постійне зростання виробництва, розрив між потребами та їх задоволенням збільшується: хоча людство чи принаймні його економічно розвинута частина має більше, краще йому все одно не стає. За своєю суттю ця проблема є психологічною, проте вона має величезні економічні наслідки. Поставлену проблему необхідно вирішити, в іншому випадку ця вічна гонитва за кількістю вироблених товарів триватиме, що призведе до виснаження навколишнього середовища і до суспільного хаосу, хоча задоволеність від споживання так і залишиться на колишньому рівні [6].

Низка дослідників вбачає основною причиною виникнення глобальних загроз міжкультурні перекося, зокрема – хибність західних цінностей, які, начебто, визначають сьгоднішні вектори глобалізаційних процесів. На думку таких вчених рятівним кроком є повернення до східних цінностей у визначенні майбутнього вектора глобального розвитку. Зокрема, Ю. Пахомов стверджує, що азійські країни успішно протиставили руйнівній ціннісній ерозії та соціальній деградації, засновану на ренесансі східних цінностей, економічну модель розвитку [7].

З іншого боку, дослідження В. Власова щодо зміни споживацьких вподобань у країнах Азії схиляє до протилежної думки, оскільки у цих країнах у разі, а в окремих випадках у десятки разів, зросло споживання нетрадиційних у недавньому минулому продуктів, зокрема пшениці, м'яса та алкогольних напоїв [8].

Не погоджуються з подібними висновками й П. Єщенко та А. Арсеєнко, зазначаючи, що компартія Китаю формує різновид “сімейного капіталізму”, суть якого полягає у тому, що приватна власність існує у ньому переважно у власності окремих сімей чи партнерств, які виникли на основі сімейних кланів. Цим самим у країні відтворено нову модель капіталізму, у якій переплелися і взаємодіють традиції тисячолітнього китайського сімейного бізнесу і сучасних моделей західного взірця [3].

Окрім цього, східні цінності не завадили Китаю й іншим азійським країнам суттєво погіршити екологію планети. Виправдання Ю. Пахомовим Китаю його необхідністю наздогнати США за рівнем життя (фактично за рівнем споживання) та прогноз подальшого гуманного ставлення до природи видається надто оптимістичним та мало ймовірним. Таке виправдання екологічного забруднення неприпустиме ще й тому, що Китай та інші посткомуністичні країни, зокрема Росія, самі вибрали у ХХ ст. замість ринкового індустріального розвитку утопічну комуністичну індустріалізацію, засновану на авторитаризмі.

Можна погодитися з твердженням Ю. Пахомова про ефективність “дозованого авторитаризму” у країнах з перехідною економікою у доглобалізаційний період, хоча не варто забувати, що окремі країни після повалення авторитарних режимів повернулися до ісламської замкнутості та протиставили себе неісламському світові.

Сьогодні існуючі авторитарні чи дозвано авторитарні режими є ключовою перешкодою у процесі вироблення механізмів сталого розвитку світового господарства, особливо в економічному та соціальному векторах. Зі своїми застарілими комплексами економічного лідерства країни з такими режимами не поділяють необхідності створення механізмів спільного глобального економічного стримування (така поведінка стимулюється й окремими демократіями, наприклад, неприєднанням США до Кіотського протоколу).

На наш погляд, проблема глобального саморуйнування лежить не у площині міжкультурних цінностей; її корінням є слабкість загальнолюдських соціальних та екологічних цінностей, точніше – їхня нездатність самостійно визначати глобалізаційний розвиток.

Якщо ми хочемо, щоб світ майбутнього був світом спокою і гармонійного розвитку, варто у процесі економічного відновлення внести нові цінності, але при цьому ні на хвилину не забувати про прагматизм, який є фундаментальною, одвічною ознакою раціонального ведення господарства. Потрібен прагматизм, який би сприяв мультикультурності та походив з тієї системи цінностей, яка сприяла б глобалізації, соціальній згуртованості та збалансованому розвитку, зазначає Г. Колодко [6].

Сьогодні економічна думка зосереджена на дослідженні низки інституційних основ глобального розвитку, зокрема: привабливій, проте не реалізованій упродовж декількох десятиріч концепції сталого розвитку економіки (хоч економіка є лише однією із складових цієї концепції); викривленій, штучно створеній системі цінностей, спрямованій на гонитву за зростанням виробництва та споживання, а також розвиткові дуалістичних теорій неоліберального та державного капіталізму, спільною кінцевою метою яких є підтримування та нарощування цієї гонитви.

Варто з'ясувати, чому не працює концепція сталого розвитку. Підтримуємо думку Е. Ласло, щоб жити і діяти в нових умовах, необхідні інше мислення та інший спосіб дій. Однак через швидкість, з якою майбутнє століття нахлинуло людство, нинішнє покоління не встигло виробити адекватну логіку, цінності й практичні навички. Через все більш тісні зв'язки й взаємовідносини, що виникають унаслідок глобалізації ринків, технологій та інформації, відсталі сприйняття і практика в одному сегменті суспільства стають загрозою для решти, у тому числі й для більш сучасних. Завдання, яке стоїть сьогодні перед нами, полягає у необхідності навчитися жити і діяти відповідно до умов ери глобально поширюваної інформації [4].

Таке твердження спонукає до трансформації концепції сталого розвитку, яка передбачає одночасну сталість поступу соціуму, економіки та екології. За нашим переконанням, відсталість ціннісної трансформації соціуму потребує випереджувачого його розвитку, домінування над економічним, а питання екології потребують реалізації гіпершвидких реанімаційних та упереджувачих підходів, заснованих на нових ціннісних орієнтирах такого розвитку.

У цьому контексті ватро звернути увагу на концепцію Нового Прагматизму (Економіки помірності), запропоновану Г. Колодко як противагу неоліберальному та державному капіталізму, в основу якої покладено вирівнювання розподілу доходів і трансформацію системи цінностей через поширення знань. Г. Колодко зазначає: "Економіка помірності – це пристосування людських, природних, фінансових і речовинних потоків до вимоги збереження динамічної рівноваги. Бурхливі зміни останніх декількох десятиліть викликані і глибокою нерівновагою на різних часових відрізках, і її наслідками на кожному з них. Нас оточує економіка перманентної нерівноваги, оскільки весь час

або чогось надто багато, або чогось не вистачає. Щось одне є у надлишку, щось інше – у дефіциті. Правилами повинні стати помірність і пристосування до реальних можливостей економічного зростання. Правилами повинні стати помірні відмінності у доходах, а не крайнощі, які виснажують великі натовпи людей і призводять до наступних революцій. Правилами повинна бути помірність у маркетинговому божевіллі, яке утворює потреби, повністю відірвані від реалій ефективного попиту. Врешті-решт, правилом повинна стати помірність у переробці чергових шматків матінки Землі на товари, які мають бути вигідно продані їх виробниками, хоча володіння ними та їх споживання вже не викликають задоволення споживачів” [6].

Дійсно, питання нерівномірності розподілу доходів постає сьогодні особливо гостро, оскільки збільшується розрив між багатими та бідними країнами і між людьми в межах однієї країни. Сукупні статки 385 мільярдерів усього світу, серед яких 88 – мешканці бідних країн, досягають 760 млрд. дол. США, що відповідає сукупним статкам більше 2,5 млрд. людей, або 40 % населення планети [4]. Вирішення означеного питання значно ускладнюється супутнім дуалістичним завданням: узгодження потреби у вирівнюванні доходів (на вістрі цієї проблеми глобальна бідність, що динамічно зростає на фоні народжуваності) та обмеження глобального споживання, яке на сьогодні є нереальним з огляду на необхідність вирішення першої частини цього завдання.

Обговорюючи методичні основи формування нової парадигми теорії економічного розвитку, А. Гальчинський наголошує на антропосоціоцентриській визначеності нової моделі економічного розвитку, що виходить за межі суто матеріальної визначеності та передбачає домінантність усього комплексу процесів продукування, пов'язаних з розвитком людської особистості, її інтелектуального багатства, креативно-духовного потенціалу. Розвиваючи думку, науковець визначає людину не лише як суб'єкта виробництва товарів, а й як суб'єкта й об'єкта економічного процесу в їх органічному поєднанні і робить висновок про трансформацію економіки, що виробляє товари, в економіку розширеного відтворення людини, економіку людини [9]. Важко не погодитися з тим, що існуючі гуманітарні вектори розвитку суспільства вмонтовані у економічний розвиток, проте суперечливим є методологічне закріплення у новій парадигмі такого стану речей.

Заслуговує на увагу позиція Г. Колодко, який інструментом трансформації системи цінностей визначає інвестиції у людський капітал: зростання рівня суспільної свідомості, зумовлене цим чинником, призводить до інтелігентності формування власних потреб. Освіта справляє принциповий вплив на характери потреб. Разом із зростанням освіти потреби переміщуються у бік культурних благ і послуг [6]. Тут варто наголосити: головне завдання освіти – забезпечити ціннісну трансформацію соціуму, а не розвиток економіки. З такого твердження мають випливати пріоритети фінансування (у тому числі й бюджетного) освітнього процесу.

Особливу увагу у процесі трансформації системи цінностей варто звернути на вкрай важливе, на нашу думку, позиціонування у суспільній та індивідуальній свідомості дефініцій “економіка” та “господарювання”.

Оскільки сталий розвиток насамперед пов'язаний із соціально-гуманітарними цільовими орієнтирами, тобто людиною, виникає нагальна потреба у філософському обґрунтуванні ключових позицій щодо визначення ефективних форм господарювання, зазначає М. Хвесик, оскільки ця категорія (господарювання), на відміну від економіки, охоплює широке коло економічних і неекономічних факторів впливу на шлях забезпечення сталого розвитку [10]. Погоджуючись із такою позицією, зазначимо, що

розвиток особистості, креативний і творчий потенціал мають вийти за рамки економіки, перейти у домінуючо-суб'єктні відносини із нею і цим змінити усталені економічні підходи до формування цілей розвитку суспільства. Така переорієнтація дозволить, за нашим переконанням, деекономізувати національні моделі управління та перейти від управління національною економікою до управління національним господарством, у якому економіка є важливою, проте не визначальною підсистемою, що формує головні цілі розвитку. Отже, лише пониження ролі економіки дасть змогу по-новому усвідомити сутність ідей сталого розвитку та виробити якісно нові інструменти його реалізації на засадах концепції мультирозумних самокерованих систем.

Важливим чинником реалізації концепції сталого розвитку є визначення в ній місця і ролі індивідуальності людини. Економічний індивідуалізм, спрямований на зростання індивідуального споживання та постійного виникнення нових матеріальних потреб, є суттєвою, а можливо й основною перешкодою до нівелювання домінуючого економічного розвитку, оскільки породжує або приймає штучно створений попит на матеріальні блага. Цей процес гальмує розвиток творчого індивідуалізму та не дозволяє сконцентруватися на суспільних цілях. За своєю сутністю економічний індивідуалізм, на відміну від самоусвідомлення людини членом спільноти, визначає єдино правильними лише ті цілі, які задовольняють особисті егоїстичні економічні потреби.

Життя у спільноті, усвідомлення спільної залежності її членів призводить до зворотного ефекту, гальмує розвиток особистих фізичних потреб на користь потреб громади, перетворює економічні цілі у господарські, які обслуговують цілі соціального та екологічного рівнів. Погоджуємося з А. Гальчинським, що домінантність соціального – це шлях не на спрощення, а суттєвого ускладнення всієї системи суспільних, у тому числі економічних, відносин [9]. Однак варто підтримати оптимізм А. Колота, який впевнений, що за умов використання наукового знання, подолання стереотипів економічного мислення, крайніх та односторонніх підходів проблема оптимізації індивідуального і колективного, індивідуальних та суспільних інтересів може бути вирішена [11]. Звичайно, важко виробити нові інструменти господарського урядування, здатні поєднати та збалансувати кардинально відмінні за сутністю економічні, соціальні й екологічні вектори сталого розвитку через конфлікт цілей, однак зменшення значимості економічних цілей, принаймні уникнення їхнього домінування, може значно спростити процес вироблення таких інструментів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасний стан світового господарства, зокрема його ресурсна складова, потребує негайних кардинальних заходів, спрямованих на збалансування векторів його розвитку. Таке збалансування неможливе без вироблення нових інструментів на основі принципово нових концепцій. Глобальна економіка, яка має практично єдиний цільовий орієнтир прибутковості, за останні десятиріччя спотворила систему цінностей суспільства, знівелювавши соціальні, гуманітарні та екологічні цінності.

Концепція сталого розвитку, що виникла на противагу новому лібералізму та некерованій економічній глобалізації, не виробила дієвих інструментів реалізації. Упродовж тридцяти років положення означеної концепції здебільшого (за винятком урахування в окремих нормативних документах ООН та Єврокомісії) розвивалися лише на рівні декларацій та нереалізованих резолюцій глобальних форумів. Водночас ресурси планети швидко вичерпувалися чи втрачали придатність до використання. Сама концепція потребує сутнісної трансформації у частині пріоритетів розвитку, зокрема – обмеження економічного та прискорення соціального.

Однією з головних проблем, що потребує негайного вирішення на концептуальному, методологічному та прикладному рівнях, є запровадження глобального урядування світовим господарством з обов'язковою одночасною трансформацією системи індивідуальних, суспільних, національних та глобально господарських цінностей, заснованих на особистісному комплексному розвитку кожного індивідуума як головної мети розвитку світового господарства.

Література

1. Білорус О. Г. Глобальна інтеграція і тенденції кризової еволюції світу // *О. Білорус / Економічний часопис – XXI*. – 2010. – № 7–8. – С. 3–9.
2. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи // *В. Сіденко / Економіка України*. – 2012. – № 5. – С. 18–31.
3. Єщенко П. С. Нова парадигма розвитку економіки – настійливе веління нашого часу / П. Єщенко, А. Арсеєнко // *Економіка і прогнозування*. – 2011. – № 1. – С. 28–46.
4. Ласло Э. Пути ведущие в грядущее тысячелетие. Проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / Э. Ласло. – Режим доступа : http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/HISTORY/VV_HI16W.HTM
5. Циганов С. А. Проблеми сталого розвитку у контексті неоліберальної моделі глобалізації / А. Циганов, А. Яншина // *Економіка України*. – 2013. – № 4. – С. 4–13.
6. Колодко Г. Новий прагматизм, або економіка помірності / Г. Колодко // *Економіка України*. – 2013. – № 11. – С. 13–28.
7. Пахомов Ю. Біфуркаційний стан світосистемного ядра напередодні зміни світових лідерів / Ю. Пахомов // *Економіка України*. – 2008. – № 4. – С. 4–14.
8. Власов В. Глобалізаційний вплив – стратегічна основа розвитку міжнародної торгівлі / В. Власов // *Економіка України*. – 2007. – № 4. – С. 63–72.
9. Гальчинський А. Економічний розвиток: методологія оновленої парадигми / А. Гальчинський // *Економіка України*. – 2012. – № 5. – С. 4–17.
10. Хвесик М. Парадигмальний погляд на концепт сталого розвитку України / М. Хвесик, І. Бистряков // *Економіка України*. – 2012. – № 6. – С. 4–11.
11. Колот А. Глобальні трансформації індивідуалізованого суспільства: наслідки та уроки / А. Колот // *Міжнародна економічна політика*. – 2014. – № 1. – С. 5–21.

References

1. Bilorus O. H. (2010). Global integration and tendencies of the world crisis evolution. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 7–8, 3–9 (in Ukr.)
2. Sidenko V. (2012) Modification of the world economy under the influence of new factors of transformational global crisis. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 5, 18–31 (In Ukrainian).
3. Eschenko P., Arseenko A. (2011) A new paradigm of economic development – the imperative of our time. *Ekonomika i prognozuvanna. (Economy and Forecasting Journal)*, 1, 28–46 (In Ukrainian).
4. Laszlo E. (1998) Tracks leading into the next millennium: problems and prospects. Retrieved from: http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/HISTORY/VV_HI16W.HTM

5. Tsyhanov S., Yanshyna A. (2013). Problems of sustainable development in the context of the neoliberal model of globalization. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 4, 4–13 (In Ukrainian).
6. Kolodko G. (2013). The new pragmatism or economy of reasonability. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 11, 13–28 (In Ukrainian).
7. Pakhomov Yu. (2008). Bifurcational state of the world system nucleus before the change of world leaders. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 4, 4–14 (In Ukrainian).
8. Vlasov V. (2007) The impact of globalization - a strategic basis for the development of international trade. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 4, 63–72 (In Ukrainian).
9. Halchynskyi A. (2012) Economic development: methodology revised paradigm. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 5, 4–17 (In Ukrainian).
10. Khvesyk M., Bystryakov I. (2012) Paradigmatic view of the concept of sustainable development of Ukraine. *Ekonomika Ukrainy (Economics of Ukraine)*, 6, 4–11 (In Ukrainian).
11. Kolot A. (2014) Global transformation of individualized societies: implications and lessons to be learned. *Mizhnarodna ekonomichna polityka (The Journal of International Economic Policy)*, 1, 5–21 (In Ukrainian).

Редакція отримала матеріал 21 вересня 2015 р.